

Ks. Jan Turkiel
Akademia Pomorska – Słupsk

Logos w Syr 1-29¹

Termin *logos*² (*słowo*) wielokrotnie występuje zarówno w Starym, jak i Nowym Testamencie. Jest to pojęcie posiadające wielorakie znaczenia, dlatego na temat *słowo* istnieje bardzo bogata literatura³. Syrach w swojej księdze wielokrotnie używa pojęcia *logos* (54 razy)⁴. Zobaczmy, czego naucza Mędrzec na temat *słowa*. Czym jest *słowo*? Jaki zakres znaczeniowy

¹ Syr 1-29 zawiera naukę o słowie, która stanowi pewną całość. W Syr 31-50 Mędrzec kontynuuje naukę o słowie w innym aspekcie.

² Hebrajskie *dbr* – *słowo*, w: L. Kohler, W. Baumgartner, J. J. Stamm, *Wielki słownik Hebrajsko-Polski i Aramejsko-Polski Starego Testamentu*, (red. P. Dec), T. I, Warszawa 2008, s. 200-201. Greckie *logos* – *słowo*, w: Z. Abramowiczówna, *Słownik Grecko-Polski*, T. III, Warszawa 1962, s. 43-46.

³ Zob. R. Bartnicki, *Słowo Boże w ludzkim słowie*, WDr R. 8, 1980, nr 7, s. 56-65; P. Grelot, *Słowo Boże a człowiek dzisiejszy*, w: E. Dąbrowski, *Sobór Watykański II a biblistyka katolicka*, Poznań 1967, s. 389-433; B. Cz. Bartnik, *Słowo i zdarzenie w objawieniu*, WDr R. 6, 1978, nr 12, s. 57-62; Jankowski, *Autentyczne Słowo Boże*, w: E. Dąbrowski, *Konkordancja podręczna Pisma św. Nowego Testamentu*, Poznań 1955, s. 16-30; B. Poniży, *Logos w Księdze Mądrości, między personifikacją a teologizacją*, ZNKUL R. 40, 1997, nr 1-2, s. 75-92; J. Pytel, *Księgi Biblijne są słowem Bożym*, w: *Tak mówi Bóg*, (red. M. Peter), Poznań 1981, s. 36-50; G. von Rad, *Teologia Starego Testamentu*, Warszawa 1986; L. Stachowiak, *Odwieczne pochodzenie Słowa* (J 1,1-5), RBL R. 25, 1972, nr 3, s. 156-168; L. Stachowiak, *Pochodzenie i sens określenia chrystologicznego „Logos” w czwartej Ewangelii* (1,1), w: tenże, *Ewangelia według św. Jana*, Poznań 1975, s. 401-405.

⁴ Logos (10 razy), logu (4 razy), logon (14 razy), logus (7 razy), logo (10 razy), logon pl. (9 razy).

ono niesie w Syr 1-30, w księdze, która powstała jako jedna z ostatnich ksiąg Starego Testamentu⁵.

Po raz pierwszy terminu *słowo* (w liczbie mnogiej) używa Syrach, nauczając o człowieku cierpliwym (zob. Syr 1,22-24), który nie popada w gniew. Taki człowiek otrzyma nagrodę, stanie się sławny, ponieważ:

„Do czasu będzie ukrywać swoje słowa (*logus*),
a wargi wielu wychwalać będą jego rozum” (Syr 1,24).

Słowa jawią się więc jako rzeczywistość, nad którą można zapanować. Jawią się jako pewna wartość. Mogą być ukryte w człowieku, jeżeli on uzna, że niewypowiadanie słów będzie znakiem jego opanowania, a wypowiedanie ich znakiem gniewu. To wszystko znaczy, że słowa są wielką wartością i nie można nimi manipulować ani wykorzystywać do niegodnego celu (np. jako wyraz gniewu)⁶.

Dlatego Syrach zachęca, aby słowo, które jest wielką wartością, zostało użyte jako środek do czynienia dobra. Słowem można uczcić ojca⁷. I to jest jedna z sytuacji, kiedy ze słowami nie należy się ukrywać:

„Czynem i słowem (*logo*) czcisz ojca swego,
aby spoczęło na tobie jego błogosławieństwo” (Syr 3,8).

Bo takie jest przeznaczenie słowa. Trzeba je nieraz ukrywać, aby ukazać w ten sposób jego wielką wartość (zob. Syr 1,24). Jednak przede wszystkim słowa mają być użyte w dobrym celu. Za właściwe rozumienie tego, czemu służą słowa, za zrozumienie wielkiej wartości słów i tego, że można przy ich pomocy uczcić ojca, człowiek otrzyma błogosławieństwo. Dlatego Syrach może dalej radzić, aby nie bać się użyć słowa, gdy zachodzi taka potrzeba:

„Nie powstrzymuj słowa (*logon*), w czasie kiedy potrzeba”⁸
(Syr 4,23).

⁵ Zob. S. Potocki, *Mądrość uczonego w Piśmie*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie Ksiąg Biblijnych*, (red. J. Frankowski), Warszawa 1999, s. 167-168.

⁶ „Niesłuszny gniew nie może być usprawiedliwiony, przebranie miary w gniewie jest jego upadkiem. Cierpliwym do czasu dozna przykrości, ale później radość dla niego zakwitnie” (Syr 1,22-23).

⁷ Więcej o czci rodziców w Syr zob. R. Bohlen, *Die Ehrung der Eltern bei Ben Sira. Studien zur Motivation eines familienethischen Grundwertes in fruehhellenistischer Zeit*, TTSt 51(1991), s. 24-38.

⁸ BT⁵ tłumaczy Syr 4,23: „Nie powstrzymuj mowy, gdy jej potrzeba”.

Jak chociażby wtedy, gdy ktoś słowem czci swego ojca (zob. Syr 3,8), bo wówczas zdaniem Syracha:

„mądrość bowiem poznaje się ze słowa (*logo*),
a wychowanie z tego, co mówi język” (Syr 4,24).

Dla człowieka, który dobrze pojmuje wielką wartość słowa i dobrze je używa, to słowo stanie się ważnym medium, poprzez które pozna się jego mądrość. Taki mądry człowiek nie powinien zmieniać zdania na temat słowa i jego wartości⁹. Jeżeli mądrość człowieka poznaje się ze słowa (zob. Syr 4,24), to Syrach radzi, aby słowo szanować:

„Twardo stój przy swym przekonaniu
i jedno miej tylko słowo (*logos*)!” (Syr 5,10)¹⁰.

Wielki szacunek do słowa objawi się najpierw na zgromadzeniu starszych, kiedy to ten, kto szanuje słowa, będzie używał je tylko do dobrego celu i nie będzie gadatliwy. Mądrość „poznaje się ze słowa” (Syr 4,24), a nie z nieuporządkowanego krasomówstwa. Jeszcze pełniej szacunek człowieka do słowa może objawić się na modlitwie. Syrach radzi, aby w czasie modlitwy nie powtarzać słowa, bo to znak braku zaufania do jego wartości. Jeżeli ktoś jest mądry, Bóg pozna jego mądrość na modlitwie bez konieczności powtarzania słów. Dla Boga kilka słów człowieka mądrego wystarczy¹¹. Nie potrzeba zbędnych słów, aby odkryć jego szacunek do słowa i mądrość modlącego się:

„Na zgromadzeniu starszych nie bądź gadatliwy,
a w modlitwie swej nie powtarzaj słowa (*logon*)!”
(Syr 7,14)¹².

⁹ Syrach wskazuje tutaj na człowieka honoru, który dzięki takiej postawie nie będzie musiał się wstydić tylko dlatego, że użył niewłaściwych słów; zob. C.V. Camp, *Honor Same, and the Hermeneutics of Ben Sira's Ms. C.*, w: Wisdom, *You are My Sister; Studium in Honor of R.E. Murphy*, (red. M. Barre), CBQ 29 (1997), s. 157-171.

¹⁰ Grzesznik postępuje diametralnie różnie (Syr 5,9). BT⁵ tłumaczy Syr 5,10b: „i jedno niech będzie twe słowo”.

¹¹ „Nie bądź pochopny w słowach, a serce twe niechaj nie będzie zbyt skore, by wypowiedzieć słowo przed obliczem Boga, bo Bóg jest w niebie, a ty na ziemi! Przeto niech słów twoich będzie niewiele” (Koh 5,1); „Na modlitwie nie bądźcie gadatliwi jak poganie. Oni myślą, że przez wzgląd na swe wielomówstwo będą wysłuchani” (Mt 6,7).

¹² Strukturę Syr 7,1-17 omawia: P.C. Beentjes, *Jesus Sirach 7,1-17. Kanttekeningen bij de Structuur en de tekst van een verwaarloosde passage*, BTFT 41 (1980), s. 251-259; T. Soeding, *Naechstenliebe bei Jesus Sirach. Eine Notiz zur weisheitlichen Etik*, BZ 42 (1998), s. 239-247. T. Soeding uważa, że Syr 7,18-35(36) jest dopowiedzeniem do Syr 7,1-17.

Znakiem szacunku do słowa jest niekorzystanie z rady człowieka, którego Syrach nazywa głupcem¹³. Znakiem zaś głupoty jest nieumiejętność zachowania słowa w tajemnicy. Słowo jest źle użyte przez człowieka, gdy nie zostanie zachowane w tajemnicy. To sprawia, że człowiek jest nazwany głupim i niegodnym zaufania. Jak widzimy, od tego, czy ktoś zrozumie wielką wartość słowa, zależy, jak człowiek będzie postrzegany. Aby ukazać wartość słowa, należy je nieraz zachować w tajemnicy:

„Nie naradzaj się z głupim,
bo nie potrafi słowa (*logon*) zachować w tajemnicy”
(Syr 8,17).

Pamiętamy, że znakiem mądrości u Syracha było odpowiednie używanie słów (zob. Syr 5,24). Można więc słów używać dobrze, mądrze (zob. Syr 5,24), ale można używać źle (zob. Syr 8,17). Z człowiekiem, który nie szanuje słów (głupcem), nie należy odbywać narad.

Zdaniem Syracha używanie słów jest wielką sztuką. Odpowiednie korzystanie ze słowa jest jak wspaniała twórczość rzemieślnika. Tak właśnie powinien używać słów władca, który wtedy okaże swą mądrość. Słowa staną się pewną rzeczywistością. Już nie tylko ukażą mądrość człowieka – jak to było do tej pory – ale będą również przynosiły owoce w praktyce. Władca, szanując słowo, ukaże nie tylko swoją mądrość. W praktyce – to odpowiednie korzystanie ze słowa, przez mądrego władcę – przyniesie pożytek podwładnym:

„Ręka rzemieślników czyni dzieło godne pochwały,
a rządcą ludu okaże mądrość przez swoje słowo (*logo*)”
(Syr 9,17).

Inaczej jest z człowiekiem niemądrym, nie szanującym słowa. Słowa, ponieważ są przez niego nie szanowane, ukażą jego głupotę i porywczosć, a w praktyce przyniosą bardzo złe owoce. Dlatego rządcą ludu nie może zachowywać się jak człowiek porywczy w słowie, ponieważ:

„Będą się bali w mieście człowieka,
co umie władać językiem,

¹³ Głupota jest dla Syracha zaprzeczeniem mądrości; zob. G. von Rad, *Die Weisheit des Jesus Sirach*, EvTh 29 (1969), s. 113-133.

a porywczy w słowie (*logo*) ściągnie na siebie nienawiść”
(Syr 9,18)¹⁴.

Zdaniem Syracha takiego człowieka, który umie władać językiem, ale nie traktuje słowa jako wielkiej wartości (tak jak swoje dzieło traktuje rzemieślnik), mieszkańcy miasta będą się bali. Jak widzimy, w relacjach międzyludzkich wiele zależy od tego, czy człowiek potrafi uszanować słowo. Jeżeli tak, to władca będzie mądrym władcą z pożytkiem dla ludu. Jeżeli nie, będzie – jako porywczy człowiek – postrachem w mieście.

Jeszcze jednej rady udziela Syrach, gdy chodzi o używanie słów. Warunkiem właściwego ich użycia jest umiejętność wysłuchania mówiącego człowieka do końca, z cierpliwością. Będzie to znakiem szacunku do słów wypowiedzianych przez niego. Jeżeli ktoś jest mądry i szanuje słowa wypowiedziane przez siebie, objawi tę mądrość i szacunek wobec słowa innego człowieka:

„Nie odpowiadaj, zanim nie wysłuchasz,
a w środek słów (*logon*) nie wpadaj!” (Syr 11,8).

Rady Syracha, mędrca, mają nie tylko wymiar teoretyczny. On szanuje słowo i to jest znakiem jego mądrości. Dlatego to, czego naucza słowami, ma przynieść także wymiar praktyczny. W Syr 12,1-18 radzi, jak odnosić się do różnych ludzi. Wśród nich wymienia także wroga (Syr 12,10)¹⁵. Radzi, aby mu nie wierzyć, uważać na niego, strzec się go (Syr 12,11), a także:

„Nie stawiaj go przy sobie,
aby cię nie odepchnął, a sam nie stanął na twym miejscu.
Nie sadzaj go po twojej prawej stronie,
aby nie starał się zająć twego miejsca,
dopiero wówczas zrozumiałbyś mowy moje,
a z powodu słów (*logus*) moich doznałbyś wyrzutów”
(Syr 12,12)¹⁶.

¹⁴ Niektórzy egzegeci uważają, że Syr 9,17-10,18, to traktat o rządzeniu; zob. np. P. W. Skehan, A. A. Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*, New York 1986, s. 221-226. O władzy i jej aspektach zob. G. Fehrer, *Theologische Grundstrukturen des Alten Testament*, Berlin 1972, s. 120-123.

¹⁵ Syr 12,8-12 to nauka Syracha o tym, jak w praktyce zachowywać się wobec przyjaciół i wrogów; zob. P. W. Skehan, A. A. Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*, dz. cyt., s. 247.

¹⁶ Syr 12,8-12 należy zakwalifikować do wypowiedzi mądrościowych albo przysłów; zob. J. J. Pudełko, *Wierny przyjaciel lekarstwem życia* (Syr 6,16), Warszawa 2007, s. 96; H. L. Ginsberg, *The Original Hebrew of Ben Sira* 12,10-14, JBL 74 (1955), s. 93-96.

W nauczaniu Syracha widzimy, jak bardzo ceni słowa, także własne słowa, w których radzi, jak obchodzić się z wrogiem. Nie chce, aby ktoś jego słowa traktował niepoważnie, a o ich prawdziwości przekonał się po czasie, po doznaniu krzywdy, tylko dlatego, że nie posłuchał słów mędrca. Mędrzec bowiem wypowiada słowa nie po to tylko, aby były znakiem jego mądrości, ale przede wszystkim po to, aby przynosiły pozytywne owoce w życiu słyszącego je człowieka. Wróg może bowiem wykorzystać nieroztropność człowieka, który nie posłuchał słów Syracha i nie zastosował ich w praktyce, i sprowadzić na niego razy i więzy. Przed tym Syrach ostrzega i radzi, aby zastosować jego słowa w praktyce i zbyt pochopnie nie uznawać wroga za przyjaciela¹⁷. W przeciwnym razie:

„Bez miłosierdzia, który nie zachowuje słów (*logus*)¹⁸,
i nie oszczędzi ci ani razów, ani więzów” (Syr 13,12).

Przykładem człowieka, który przemawia bez miłosierdzia i doprowadza do razów i więzów jest bogacz. Jego słowo jest podziwiane i wysłuchiwane w milczeniu. A gdy biedny przemówi, nikt nie zauważa jego słowa¹⁹. Biedak przemawia, a inni pogardzają nim, wykorzystują chwilę słabości, aby go obalić, tylko dlatego, że nie jest bogaty i osmielił się zabrać głos:

„Gdy bogaty przemówi (*elalesen*), wszyscy zamilkną
i słowo (*logon*) jego wynosić będą pod obłoki.

Gdy biedny przemówi (*elalesen*), pytają: Któż to taki?,
a jeśli by się potknął, całkiem go obalą” (Syr 13,23).

Dlatego Syrach tak mocno zachęca, aby posłuchać słów mędrca, które są znakiem mądrości i zastosować je w praktyce. Wtedy uniknie się losu biedaka, który tego nie zrobił i zabrał głos wśród bogatych, przez co doświadczył poniżenia.

Wiedząc o tym, Syrach jeszcze raz radzi (tym razem zwracając się bardzo osobiście) temu, kto go będzie chciał słuchać. Już nie mówi

¹⁷ „Nie zamierzaj rozmawiać z nim, jakby z równym sobie, ani nie dowierzaj jego wielu słowom; przez swoje wielomówstwo wystawi cię na próbę i niby uśmiechając się, dokładnie cię wybada” (Syr13,11).

¹⁸ BT⁵ tłumaczy Syr 13,12a: „Bez miłosierdzia jest ten, kto nie zachowuje dla siebie rozmów”.

¹⁹ W Syr 13,15-23 mamy do czynienia z gatunkiem literackim zwanym paradoksem; zob. P. W. Skehan, A. A. Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*, dz. cyt., s. 23.

do kogoś anonimowego, komu radził, aby nie był mądry po szkodzie. Teraz Syrach zwraca się do człowieka, jak ojciec do dziecka (*teknon*)²⁰. Widać w tych słowach głęboką troskę o coś, co najgłębsze w człowieku, troskę o serce²¹:

„Słuchaj mnie, dziecko, zdobądź wiedzę

i do słów (*logon*) moich przyłóż swe serce!” (Syr 16,24).

Do tej pory słowo, jako wielka wartość, ukazywało mądrość człowieka (mędrca). Zastosowany w praktyce, przynosiło owoce dobra i chroniło przed złem. Syrach uzależnia zdobycie wiedzy od tego, czy ktoś, do kogo on zwraca się jak do dziecka, zaangażuje się sercem w słowa mędrca. Syrach uczy, że zdobycie wiedzy zależy od tego, czy ktoś całkowicie przyłoży się do słów mędrca. Zdobywając wiedzę w ten sposób, będzie umiał korzystać ze słów mędrca w praktyce. A ona objawi się w sytuacji, kiedy człowiek do daru nie doda przykrych słów:

„Synu, do dobrych uczynków nie dodawaj przygany

ani przykrych słów (*logon*) do każdego daru” (Syr 18,15).

W tym stwierdzeniu jest bardzo ważna myśl. Zakłada ona, że słowo jest związane z praktyką. Do tej pory Syrach uczył, że słowo ukazuje mądrość człowieka, a zastosowane w praktyce może ratować przed złem. Teraz Syrach uczy, że słowo, jako wielka wartość, nie może być używane w sposób niewłaściwy i to wówczas, kiedy słowu towarzyszy dar. Dar jest dobrem, a słowo związane z tym darem musi być takie, jakie jest – dobre. I to jest pierwsza wiedza, którą posiadzie ten, kto sercem przylgnie do słów mędrca. Kontynuując swoją myśl, Syrach do dotychczasowej wiedzy dodaje kolejną mądrość:

„Czyż upału nie łagodzi rosa?

Tak lepsze jest słowo (*logos*) niż podarunek” (Syr 18,16).

„Oto, czy nie jest lepsze słowo (*logos*) niż dobry datek?

A jedno z drugim łączy się u człowieka życzliwego” (Syr 18,17).

²⁰ *Teknon* – dziecko, w: Z. Abramowiczówna, *Słownik Grecko-Polski*, T. IV, dz. cyt., s. 294.

²¹ Zdaniem L. Alonso-Schoekel w Syr 16,24-17,14 mędrzec ukazuje godność człowieka; zob. L. Alonso-Schoekel, *The Vision of Man in Sirach 16,24-17,14*, w: *Israelite Wisdom: Theological and Literary Essays in Honor of Samuel Terrien*, (red. J.G. Gammie), Missuola 1978, s. 235-245.

Syrach uczy tutaj, że słowo może być lepsze niż podarunek. Słowo, które ktoś uznaje za wielką wartość, staje się darem, ponieważ człowiek sercem przyłgnął do słów mędrca i ma wiedzę o tym, co czynić, kiedy spotyka człowieka, któremu nie może ofiarować daru. Wie, że należy ofiarować mu słowo. Przyłgnięcie sercem do słowa mędrca objawi się więc życzliwością w stosunku do drugiego człowieka. Można powiedzieć, że człowiek, który sercem przyłgnął do słów mędrca, będzie umiał okazać serce drugiemu człowiekowi.

W następnej wypowiedzi Syrach udziela kolejnej rady człowiekowi, który przyłgnął sercem do jego słów:

„Nigdy nie powtarzaj słów (*logon*) zasłyszanych,
a nic na tym nie stracisz” (Syr 19,7).

„Posłyszałeś słowo (*logon*)?”

Niech umrze z tobą! Nie obawiaj się – nie rozsadzi ciebie”

(Syr 19,10).

Te wypowiedzi mają swój związek z tym, co mędrzec mówił poprzednio. Aby być człowiekiem życzliwym, czyli umieć łączyć słowo z podarunkiem, nie powinno się powtarzać słów zasłyszanych, czyli być plotkarzem. Można bowiem łatwo stracić opinię człowieka życzliwego przez to, że nie obdarza się szacunkiem słowa wypowiedzianego przez innych. Syrach radzi też, aby nie uważać, że ciężar zasłyszanego słowa jest ponad siły. Ważniejsze jest traktowanie słowa z mądrością i niepowtarzanie słów zasłyszanych, bo to zamyka przed człowiekiem możliwość bycia życzliwym.

Wiedząc o tym, Syrach nazywa głupim tego, kto słowo usłyszane traktuje jak ciężar, bez szacunku²². Taki człowiek będzie bardzo cierpiał z powodu usłyszanego słowa, bo ono będzie go raniło i zadawało ból, jak strzała tkwiąca w nodze:

„Głupi z powodu słowa (*logu*) usłyszanego
czuć będzie boleści, jak rodząca z powodu dziecięcia
(Syr 19,11).

²² Syr 18,15-19,17 to zbiór nie powiązanych ze sobą poematów. Zawierają one spostrzeżenia dotyczące różnych wymiarów życia. Syr 19,11-12 to metafory ukazujące błędy w myśleniu człowieka uważanego za głupca; zob. *Katolicki Komentarz Biblijny*, (R. E. Brown, J. A. Fitzmyer, R. E. Murphy red.), Warszawa 2001, s. 582-583.

„Jak strzała tkwiąca w mięsistym udzie,
tak słowo (*logos*) we wnętrzu głupiego” (Syr 19,12).

Jak widzimy, człowiek przez głupotę może sprawić, że słowo, które jest wielką wartością, zamieni się w rzeczywistość, która sprawia ból. Ból ten jest bardzo wielki (jak ból rodzącej kobiety, jak ból, który zadaje strzała tkwiąca w udzie człowieka). Sprawa jest tak ważna, że Syrach radzi, aby upomnieć przyjaciela, jeżeli ten jak głupiec uległ ciężarowi zasłyszanych słów. Trzeba go upomnieć nawet wtedy, kiedy on nie przyznaje się do tego. Wtedy nie trzeba wierzyć jego słowu i upomnieć mimo wszystko²³:

„Upomnij przyjaciela, często bowiem rzuca się oszczerstwa,
i nie wierz każdemu słowu (*logo*)!” (Syr 19,15)²⁴.

Zdaniem Syracha należy tak czynić, bo słowa mądrego są pożytkiem dla człowieka rozumnego:

„Jeśli rozumny człowiek usłyszy słowo (*logon*) mądre,
pochwali je i dorzuci doń swoje;
gdy żyjący w luksusie posłyszysz, nie spodoba mu się
i odrzuci je za plecy” (Syr 21,15).

Tak radzi mędrzec temu, który do jego słowa przylgnął jak dziecko. Dzięki temu staje się rozumnym człowiekiem. Zdobywa wiedzę o tym, co trzeba czynić z mądrym słowem. Rozumny człowiek, który słyszy mądre słowo, dodaje do niego swoje mądre słowo. Jest on wówczas poszukiwany, aby na zgromadzeniu zabrał głos. A z jego słowami uczynią to samo, co on uczynił ze słowami mędrca. Jego słowa będą traktowane jak słowa mędrca. Ktoś, kto przyłożył serce do słów mędrca (zob. Syr 16,24), występuje na zgromadzeniu, a członkowie zgromadzenia traktują go jak mędrca, bo teraz

²³ Kontekst całej wypowiedzi Syracha wskazuje na to, że tak właśnie jest: „Głupi z powodu słowa usłyszanego czuć będzie boleści jak rodząca z powodu dziecięcia. Jak strzała tkwiąca w mięsistym udzie, tak słowa we wnętrzu głupiego. Upomnij przyjaciela, aby tak nie czynił, a jeśliby uczynił, by już nie powtórzył czynu. Upomnij bliźniego, aby tak nie mówił, a jeśliby już powiedział, aby nie powtarzał. Upomnij przyjaciela, często bowiem rzuca się oszczerstwa, i nie wierz każdemu słowu! Czasem się ktoś poślizgnął, ale nieświadomie, i ktoś nie zgrzeszył swym językiem? Upomnij bliźniego swego, zanim mu grozić będziesz, i daj miejsce Prawu Najwyższego” (Syr 19,11-17).

²⁴ Niektórzy egzegeci łączą Syr 19,13-16 z Koh 7,20nn; zob. np. F. J. Backhaus, *Qohelet und Sirach*, BN 69 (1993), s. 32-55.

jego słowa rozważają w sercu. Dziecko, które posłuchało Syracha staje się kimś, kto słowo przekazuje dalej. Słowo jawi się jako wartościowy i dobry pośrednik, który odpowiednio potraktowany, staje się nośnikiem wartości:

„Usta roztropnego będą poszukiwane na zgromadzeniu,
a słowa (*logus*) jego będą rozważane w sercu” (Syr 21,17).

Człowiekowi, który zrozumiał wartość słowa i przylgnął do niego sercem, i osiągnął dzięki temu to, że jego słowa są rozważane w sercu, Syrach radzi, aby szanował słowo i nie nadużywał go. Bo na podstawie jego relacji do słowa będzie przez innych oceniany. Jeżeli nie uszanuje słowa, wzbudzi odrazę i zostanie znieawidzony:

„Kto w słowie (*logo*) miarę przebiera, odrazę budzić będzie,
a ten, co na wszystko sobie pozwala, popadnie w nienawiść”
(Syr 20,8).

Troska o słowo ma przejawiać się nie tylko w tym, że ktoś słowo będzie szanował. Aby uniknąć zagrożenia dla słowa, nie należy wdawać się z głupim w długie rozmowy, bo to może sprawić, że człowiek nie będzie miał dostatecznie dużo czasu na przylgnięcie sercem do słów mędrca. Dlatego Syrach naucza:

„Nie wdawaj się z głupim w długie słowo (*logon*)
i nie chodź do tego, kto nie ma rozumu.
Strzeż się go, byś nie miał przykrości
i byś się nie splamił przez zetknięcie z nim” (Syr 22,13).

Innym zagrożeniem dla człowieka mądrego, którego słowa mają być rozważane w sercu, jest lubieżność. Należy jej unikać, aby nie pojawiło się słowo grzeszne, zamiast dobrego. Bo jeżeli tak się stanie, to będzie to ze szkodą dla człowieka mądrego. Syrach uczy, że człowiek poprzez uleganie temu, co grzeszne (lubieżność), może doprowadzić do tego, że grzeszne słowo, związane z tym grzechem, ujrzy światłoienne:

„Nie przyzwyczajaj ust do lubieżności,
gdyż jest w niej grzeszne słowo (*logos*)” (Syr 23,13)²⁵.

²⁵ BT⁵ tłumaczy Syr 23,13: „Nie przyzwyczajaj ust swoich do obrzydliwego grubiaństwa, gdyż jest w nim grzeszna mowa”.

Dlatego trzeba pamiętać o zasadzie dotyczącej człowieka mądrego, który sercem przyłgnał do słów mędrca. Słowo jest nie tylko dźwiękiem, które płynie z ust człowieka, ale także znakiem tego, co jest w jego sercu:

„uprawę drzewa – pokazuje jego owoc,
podobnie słowo (*logos*) wiedzy – serce człowieka”

(Syr 27,6)²⁶.

Słowa wiedzy będą u człowieka tym, czym powinny być. Pokażą jego serce. Ale Syrach ostrzega przed kimś, kto będzie udawał, że podziwia te słowa:

„Wobec ciebie usta jego są słodkie
i podziwiać będzie twoje słowa (*logon*);
ale później zmieni swoje usta
i ze słów (*logos*) twoich ukuje zarzut przeciw tobie”

(Syr 27,23).

Ten podziw nie jest zakorzeniony w sercu, jest tylko na ustach. Zły człowiek nawet słowa wiedzy, słowa będące znakiem serca, wykorzysta przeciw temu, kto słowo traktuje poważnie. Słowo tutaj jest nie tylko fałszywie podziwiane, ale również wykorzystane do oskarżenia człowieka. Słowu jednak należy pozostać wiernym. Taka postawa sprawi, że człowiek nie zawiedzie się na słowie zakorzenionym w jego sercu, nawet jeżeli ono będzie źle wykorzystane przez wroga:

„dotrzymaj słowa (*logon*), bądź godny jego zaufania,
a zawsze znajdziesz to, czego będziesz potrzebował”

(Syr 29,3).

O takiej postawie należy pamiętać, ponieważ przez wielu – a szczególnie przez tych, którym pożyczył pieniądze z życzliwości, bo chciał potrzebującemu dać nie tylko słowa, ale i pomoc materialną (zob. Syr 18,15) – człowiek prawy jest wykorzystywany. Człowiek obdarowany słowem i pożyczką bardzo często nie traktuje tego jako wartość. Wykorzystuje otrzymane dobro jako pretekst do narzekania, jako środek, przy pomocy którego uzasadnia to, że nie zwraca pożyczki:

²⁶ BT⁵ tłumaczy Syr 27,6: „Jak o uprawie drzewa świadczy jego owoc, tak mowa o zamiśle serca człowieka”.

„Do czasu, zanim otrzyma, całuje jego ręce
i o bogactwach bliźniego mówi cichym głosem;
ale się ociaga, gdy przyjdzie pora zwrotu,
i oddaje w zamian słowa (*logus*) niezadowolenia
i na złe czasy się skarży” (Syr 29,5).

Podsumowanie

Według Syracha słowa są wielką wartością i nie można wykorzystywać ich do niegodnego celu, np. jako wyraz gniewu (zob. Syr 1,24). Słowo, które jest wielką wartością powinno być użyte jako środek do czynienia dobra (zob. Syr 4,23). Słowem można uczyć ojca (zob. Syr 3,8). Może stać się ono ważnym medium, poprzez które poznaje się mądrość człowieka (zob. Syr 4,24). Dlatego należy je szanować (por. Syr 5,10), pamiętając, że nie potrzeba zbędnych słów nawet na modlitwie (zob. Syr 7,14). Czasem należy zachować je w tajemnicy (zob. Syr 8,17). Odpowiednie korzystanie ze słowa przez mądrego władcę, przyniesie pożytek podwładnym (zob. Syr 9,17). Natomiast człowiek, który nie uszanuje słowa będzie postrachem w mieście (zob. Syr 9,18). Trzeba uszanować słowa wypowiedane przez innego człowieka (zob. Syr 11,8). Należy cierpliwie słuchać słów mędrca (zob. Syr 12,12), bo wtedy uniknie się pułapki zastawianej przez ludzi, którzy słowa wykorzystują do poniżenia człowieka (zob. Syr 13,12.23). Człowiek powinien sercem zaangażować się w słowa mędrca (Syr 16,24), a to przyniesie mu wielkie korzyści: będzie umiał obdarowywać innych ludzi (por. Syr 18,15.16); będzie umiał zachować słowo dla siebie (por. Syr 19,7.10.11.12.15). To wszystko sprawi, że nie będzie używał słów na darmo (zob. Syr 20,8; 22,13), do celów lubieżnych (zob. Syr 23,13), i będzie ubogacał słowem swoją wiedzę (zob. Syr 21,17). Dlatego słowa pokażą, jakie jest serce człowieka (zob. Syr 27,6). Nie należy przejmować się, kiedy ze słów tych ktoś ukuje zarzut przeciw człowiekowi (zob. Syr 27,23). Pomimo wszystko trzeba jednak dotrzymać słowa i być godnym jego (słowa) zaufania (zob. Syr 29,3).

Das Summieren

Wörter nach Syrach sind ein großer Wert und man kann ausnutzen sie zum unwürdigen Ziel (Syr 1,24). Das Wort, das ist mit dem großen Wert soll gebraucht wie Mittel zum Tun guten zu sein (Syr 4,23). Mit dem Wort kann man ehren den Vater (Syr 3, 8). Kann es mit dem wichtigen Medium werden, das verursacht, dass die Klugheit des Menschen kennenlernt (Syr 4,24). Darum soll sie achten (Syr 5, 10), gedenkend, dass nicht man braucht überflüssiger Wörter sogar auf dem Gebet (Syr 7,14). Soll bewahren sie nicht einmal im geheimen (Syr 8, 17). Die angemessene Benutzung von dem Wort, durch den klugen Herrscher, wird derentwegen fruchten, über welchen herrscht (Syr 9,17). Dagegen der Mensch, der nicht achten wird Wörter wird Schrecken in der Stadt sein (Syr 9,18). Man muss achten Wörter ausgesagt von dem andere Menschen (Syr 11,8). Darum soll hören geduldig der Wörter des Weisers (Syr 12,12), denn wird damals sich die Falle verstellt von den Menschen meiden, die Wortes zur Erniedrigung des Menschen ausnutzen (Syr 13,12.23). Der Mensch soll mit dem Herzen in Wörter des Weisers (Syr 16,24) sich zu binden, und das wird um seinetwillen große Vorteile bringen: wird andere Menschen beschenken können (Syr 18,15.16); wird das Wort füreinander bewahren können (Syr 19, 7.10.11.12.15). Das ist die ganze Bescherung wird es verursachen, dass der Wörter auf unentgeltlich nicht gebrauchen wird (Syr 20,8; 22,13); zu wollüstigen Zielen (Syr 23,13) (und wird sein aber zu entwickeln das Wort mit seinem Wissen (Syr 21,17). Darum Wörter werden zeigen wie das Herz des Menschen ist (Syr 27,6). Soll sich zu Herzen nehmen wann von diesen Wörtern jemand wird den Vorwurf gegen den Menschen schmieden (Syr 27, 23). Trotz alledem muss man sein Wort halten und sein wert sein (Wortes) des Vertrauens (Syr 29, 3).